

תהלים קורן

קורן ירושלים

תהלים קורן

ביאורים מאת הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזליץ)
אמנות מאת ברוך נחשון
פנינים מגדולי החסידות

הוצאת קורן ירושלים

תהלים קורן
ביאורים מאת הרב עדין אבן ישראל (שטיינליץ)
אמנות מאת ברוך נחשון
פנינים מגדולי החסידות

Rabbi Adin Even-Israel Steinsaltz
Psalms with Commentary

מהדורה ראשונה © 2016

הוצאת קורן ירושלים

ת"ד 4044 ירושלים 91040

טל': 02-6330533 פקס: 02-6330534

www.korenpub.com

עריכה והגהה: יהודית שבתא

עריכת ביאורי חסידות: דובי ליברמן

הגהה: ישראל לאופר

© כל הזכויות לפירוש שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים ירושלים, 2016
הספר רואה אור בשיתוף המכון הישראלי לפרסומים תלמודיים

© כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2016

© כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2016

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

Personal size, hardcover, ISBN 9789653018709

Chabad edition, ISBN 978-1-902881-850 Not for resale, No commercial value (no barcodes)

Illustrated Tehillim Readers Edition, ISBN 978-965-301-895-2

תנ"ך

לכבוד ולזכות

ר' שלום בער בן רבקה בתיה
רעייתו חנה בת בתיה נחמה
מנחם מנדל בן חנה
חיה מושקא בת חנה
דוד פנחס בן חנה
מרים פערל בת חנה
שרה שפרה בת חנה
שמואל בן חנה
שיחיו
לפידות

ר' מיכאל בן רות
ר' יצחק בן לאה
ר' אליהו בן אביגיל
ומשפחתם שיחיו

ולעילוי נשמת
ר' משה ז"ל
בן ר' גבריאל רפאל ותמר ז"ל

תוכן עניינים

ט	מבוא
יב	תפילה לפני אמירת תהלים
	ספר תהלים
1	ספר ראשון (פרקים א-מא)
172	ספר שני (פרקים מב-עב)
299	ספר שלישי (פרקים עג-פט)
374	ספר רביעי (פרקים צ-קו)
448	ספר חמישי (פרקים קז-קנ)
611	תפילה לאחר אמירת תהלים
611	ליום חול
612	לשבת וליום טוב
612	תפילה על החולים
613	סדר שינוי השם
615	פרקי תהלים לזמנים ולמאורעות מיוחדים
617	רשימת ספרים ומחבריהם

מבוא

כל המקרא כולו עוסק במערכת היחסים שבין אלוהים והאדם, ובעיקר האדם מישראל; ואולם רוב ספרי התנ"ך – בוודאי חמשת חומשי התורה, אך גם ספרי הנביאים – ממוקדים בעיקר ביחסו של ה' אל האדם, מלמעלה למטה. לעומת זאת, ספר תהלים הוא הספר היחיד שבמרכזו האדם הפונה אל ה'. נקודה זו היא הצד המאחד את כל מזמוריו הרבים, והשונים מאוד זה מזה, של ספר תהלים.

אמנם הספר נקרא 'תהלים', לאמור: התהילות שבהן מהלל האדם את ה', אך למעשה יש בו כמעט כל מה שאדם היה רוצה לומר לאלוהים. הספר כולל דברי שירה לסוגיה, ומובע בו מנעד רגשות רחב ביותר. בצד שירה פרטית ואישית מובאים בו שירה אפית ומזמורי התבוננות ועיון העוסקים בנושאים כללי-לאומיים ואף כללי-אנושיים. אולם בכלום – בין בבירור ובמפורש ובין בצנעה ובהעלם – אפשר לפגוש באישיות המסוימת של המשורר. חלק מגדולתו של הספר נעוצה דווקא בהיותו סובייקטיבי.

לא רק נושאים של מזמורי תהלים מגוונים ביותר: אף דמותו של המשורר העולה מתוכם רבת-פנים, והיא נתונה בנסיבות שונות: יש שהמזמורים מושרים מתוך כניעה ותבוסה, ויש שהם שירי ניצחון מלאי עוצמה. גם נעימתם של המזמורים אינה אחידה. בלשון מוזיקלית אפשר לאפיין מזמורים מסוימים כסרקטו ואחרים כלגטו; יש מזמורים שקצב ההתרחשויות בהם והתחלפות הגופים מזכיר יותר פרסוטו, ואחרים – לרגו. המזמורים מבטאים מצבי נפש שונים: מהם מלאים מתח – מתח דתי או מתח של תרעומת, יש מזמורים שנאמרו מתוך סערה ומצוקה ואחרים המביעים התרפקות ורוגע. משום כך אפשר לדמות את משורר תהלים לנבל רחב מנעד ורב-מיתרים, שלכל אחד מהם צליל משלו.

אף שהספר הוא בעיקרו שירתו של דוד, הרי אישיותו הפרטית ההיסטורית של דוד איננה בולטת בו. מרוב הפרקים לא עולה דמותו של אדם מסוים; בוקע מהם קולו של האדם באשר הוא. כך, למרות שמבחינה היסטורית דוד המלך היה מוקף רוב ימיו בידידים ובמעריצים, הצד הבולט ביותר בפרקי התחינה שבתהלים הוא דווקא הרגשת הבדידות; רק לעתים רחוקות תופס האנחנו את מקומו של האני בספר. הדבר משקף ומבטא את אישיותו של משורר, אשר גם בהיותו בין רבים הוא עדיין מרגיש בודד. ואולי דווקא משום כך עד היום מזמורי תהלים אינם מושרים רק בקול רם ובמקהלות, אלא גם נותנים ביטוי לחוויותיהם – הן הטובות והן הקשות – של אנשים פרטיים רבים. שהרי בסופו של דבר בני אדם חשים קודם כל את עצמם, את כאבם ואת שמחתם, ורק לאחר מכן יכולים הם להודות עם חוויותיהם ותחושותיהם של אחרים, כפי שאמר החכם מכל אדם: 'לב יודע מרת נפשו, ובשמחתו לא יתעבר זר' (משלי יד, י).

קשה לעמוד על העיקרון המבני שעל פיו מסודרים מזמורי תהלים. אמנם פה ושם מופיעות קבוצות של מזמורים שיש ביניהם קרבה חיצונית או פנימית; אבל בסך הכול אפשר לומר שאין בספר תהלים סדר, ושמה הדבר נעוץ באופיו. בתור קובץ של מזמורים המביעים רגשות אנושיים אין הוא אמור להיות סדור. הרי גם בחיי האדם אין זמנים קבועים מראש לצער או לשמחת הלב, להתבוננות או לתהילה.

אף שהמזמורים שונים זה מזה, דבר אחד בולט בכולם: כולם מבטאים אמת. משום כך הם אינם מתפשרים ואינם מזייפים או מדלגים על מעקשים לשם יצירת הרמוניה. לא פעם מתעורר דיסוננס משום שהמשורר איננו מוותר על איזו נקודת אמת, גם כאשר היא אינה תואמת את הניגון הכללי. גם מסיבה זו בוקעים המזמורים הללו את גבולות הזמן והמקום, ומדברים אל אנשים רבים כל כך ושונים זה מזה בכל הזמנים ובכל קצות העולם. ספר תהלים איננו ספר של שירה המבטא את המשורר בלבד. בהיותו ספר של תפילות, הרי שלא פחות מנוכחותו של האני נוכח בו האתה האלוהי, שהוא תמיד צדו האחר של המזמור. בין כאשר שם שמים מוזכר בכל פסוק ופסוק של המזמור, ובין כשכמעט אינו מוזכר במזמור כלל, ברור שהמשורר משוחח ושופך נפשו לפני ה' (תהלים קב, א). העולם הדתי שבספר איננו מסובך או מסתורי במיוחד. גם אם יש בו גם שירי תלונה ואף תרעומת, הרי התרעומת הזו, שלא כמו באיוב או בקהלת, היא תמיד מוגדרת ומבוקרת. גם כשעולות מן המזמורים שאלות שאין עליהן תשובה נשארים המזמורים הללו בגדר מזמורי תפילה.

בספר תהלים (ובעוד שני ספרים בתנ"ך: משלי ואיוב) יש מערכת מיוחדת של טעמי המקרא, שאינה זוהה למערכת הטעמים של שאר הספרים. מערכת טעמים זו מובנת לנו מבחינה פונקציונאלית – היינו, כיצד הם משמשים כסימני פיסוק מורכבים – ואולם המסורת המוזיקלית שלהם אבדה. זאת ועוד: ידוע שבימי הבית השני (ואולי גם קודם לכן) חלק מן המזמורים הללו הושרו בבית המקדש, אך בידינו לא נשארה כל מסורת מוזיקלית שאפשר לסמוך עליה.

הספר נחלק בימינו למאה וחמישים פרקים, אבל עד תקופת חז"ל היה מחולק למאה ארבעים ושבעה או מאה ארבעים ותשעה פרקים בלבד.¹ רוב פרקיו הם מזמורים מוגדרים היטב שבראשם כותרות; רק בעקבות חלוקת הפרקים המאוחרת יותר, שאינה יהודית, יש פרקים אחדים שאינם נראים כמזמורים שלמים העומדים לעצמם, וככל הנראה הם חלק מן המזמורים הסמוכים להם.

הספר עצמו מעיד על כך שהוא ספר תפילות דוד בן ישי (תהלים עב, כ); ואכן, רוב מזמוריו מיוחסים לדוד המלך. עם זאת, נוכרים בספר גם שמותיהם של כמה משוררים

1. ראו ירושלמי שבת טז, א; בבלי ברכות ט ע"ב; תוספות פסחים ק"ז ע"א.

אחרים. לפי מסורת חכמים (בבא בתרא יד ע"ב טו ע"א), לעשרה אנשים מיוחדים מזמור אחד או אחדים (ובכללם אדם הראשון ומשה רבנו).

לספר תהלים נודע מקום יוצא דופן לא רק בספרות העולם, אלא גם במקומו בתודעה האנושית בכל הזמנים והמקומות. נראה שאין עוד ספר במקרא שנתלוו אליו כל כך הרבה דמעות, כמו גם דברי תודה ושמחה. דרך ספר זה ואתו יכול כל אדם – הן המשורר והן מי שאינו יודע למצוא את המלים והביטויים המתאימים – להתחנן ולהודות, לשפוך את מר לבו או פשוט לשוחח עם אלוקים, בין שמדובר באשה בודדת המבכה את צרותיה, בגבר הנתון במבוכ מדיני או צבאי או במי שבא לשיר שיר תודה. לכל אלה משמש ספר תהלים פה. דוד המלך מכונה בשם נָעים וְמִרְתֵּי יִשְׂרָאֵל (שמואל ב' כג, א), מאחר שהוא שר את שירתו של עם שלם.

זאת ועוד: פה ושם יש בספר גם ניצוצות של התרוממות נפש מיסטית המוצנעת בשירה הדתית הכוללת ואיננה מגיעה לידי ביטוי חריף. כאן טמון צד נוסף של כוחו המיוחד של הספר: הנעימה הכללית שבו, על אף כל העלויות והירידות, לעולם איננה מוקצנת. שאלות חריפות, ספקות חמורים, כאבים בלתי נסבלים ואולי גם עליצות בלי גבול רק מרומוזים כאן, אך אין הם מגיעים לביטוי שלם ומלא. בצד הדברים הנאמרים בכל אחד מהמזמורים משאיר המשורר גם גיליון ריק, שעליו יוסף הקורא המתפלל את השורות האישיות שלו.

הרב עדין אבן ישראל

על המהדורה

הזיומה למהדורה ייחודית זו הגיעה מאת הרב משה שילת וספריית 'מעיינותיך'. הרעיון היה לנסות ולהביא לביטוי קצת מאותם ניצוצות נסתרים, שהזכיר הרב, הטמונים במילותיהם של מזמורי תהלים. ביטוי אחד לקוח מהתחום שמעבר למילים: מציוריו גדושי המשמעות והגוונים של הצייר ברוך נחשון, שאותן בחר עבורנו בנו יצחק נחשון. ביטוי אחר, נסתר ומרומם, נלקט מתוך כתביהם של גדולי החסידות על ידי הרב דובי ליברמן ובעזרתו של הרב יהודה כהן. על העיצוב שקדו במסירות רבה מיכל בריטמן, אליהו משגב והרב ינון חן. עיצוב שאינו רק נאה, אלא גם מומין – דרך חלוקת השורות המוקפדת – את קריאת התהלים כתפילה וכשיחה של האדם עם עצמו ועם אלוקיו. שמואל וולם אבישי מגנצא ויהודה פודורבסקי אמונים על הפקת הספר וכל המלאכה התבצעה עת בשפתותינו תפילה שהמילים שעמלנו עליהן תהיינה לרצונות ההוגים אותן, ולאמרי פיהם.

העורכים

תפילה לפני אמירת תהלים

יהי רצון קודם אמירת תהלים

יהי רצון מלפניך, יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, הבוחר בדוד עבדו ובוֹרְעוֹ
אחריו, והבוחר בשירות ותשבחות, שתתן ברחמים אל קריאת מזמורי
תהלים שאקרא באלו אמרם דוד המלך עליו השלום בעצמו, וזכותו
תגן עלינו, ותעמד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תבואתיהם ואותיותיהם
ונקדויותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תבות ומסופי
תבות לכפר פשעינו ועונותינו וחסאתינו, ולומר עריצים ולהכרית כל
החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה ולחבר אשת נעורים
עם דודה באהבה ואהוד ורעות, ומשם ימשך לנו שפע לנפש רוח ונשמה
לטהרנו מעונותינו ולסלח חטאתינו ולכפר פשעינו, כמו שפולחן לדוד
שאמר מזמורים אלו לפניך, כמו שנאמר, גם־יהוה העביר חטאתך לא
תמות: ואל תקחנו מהעולם הזה קדם זמננו עד מלאת שנותינו בהם
שבעים שנה, באופן שנוכל לתקן את אשר שחתנו, וזכות דוד המלך
עליו השלום תגן עלינו ובעדנו, שתאריך אפך עד שובנו אליך בתשובה
שלמה לפניך, ומאוצר מתנת חנם חננו, בדכתיב, ויחנתי את־אשר אחן
ורחמתי את־אשר ארחם: וכשם שאנו אומרים לפניך שירה בעולם הזה,
כך נוֹכַח לומר לפניך יהוה אלהינו שיר ושבחה לעולם הבא. ועל ידי
אמירת תהלים, תתעורר חבצלת השרון ולשיר בקול נעים בגילת ורנן,
בבוד הלבנון נתן־לה: הוד והדר בבית אלהינו במהרה בימינו, אמן סלה.

שמואל ב' יב

שמות לג

ישעיה לה

פסוקים אלה נוהגים לומר קודם אמירת תהלים:

לכו נרננה ליהוה, נריעה לצור ישענו:

תהלים צה

נקדמה פניו בתודה, בזמרות נריע לו:

כי אל גדול יהוה, ומלך גדול על־כל־אלהים:

אֲשֶׁר־הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים

ספר ראשון פרק א

דברי התבוננות כלליים על דרכו ואושרו
של האדם הנוהג כראוי, ולעומתם – חייהם
של אותם אנשים שהם רעים וחטאים.

אֲשֶׁר־יֵהְיֶה
אֲשֶׁר וְלֹא הֵלֵךְ
בְּעֵצַת רְשָׁעִים
וּבִדְרֹךְ חָטָאִים לֹא עָמַד
וּבְמוֹשֵׁב לִצְיִים לֹא יָשָׁב:

אֲשֶׁר־יֵהְיֶה - המילה "אשר" מופיעה בעיקר בתהלים. פירושה, בצורה הפשוטה ביותר, הוא - אשר; אשר הוא לו, לאדם, הנוהג בדרך הזאת. אבל ב"אשר" יש גם משמעות אחרת, שאיננה נבדלת לגמרי אלא משתלבת במשמעות הראשונה, והיא - הדרך הישרה, האופן הנכון, בבחינת הישר והטוב. "אשרי" מתייחס, בדרך כלל, לשני המובנים האלה גם יחד: הן להרגשת הטוב הסובייקטיבית, הרגשית, והן לצד האובייקטיבי של דרך נכונה וישרה.

אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים - עצת רשעים היא עצה לא טובה שנותנים רשעים, שאדם מקבל אותה ונוהג ("הלך") לפיה. ואולם במקומות אחרים משמעות המילה "עצה" היא גם קבוצה, חבורה, ולכן פירוש הפסוק הוא גם - האיש שאינו הולך עם הרשעים ואינו חלק מחבורתם.

וּבִדְרֹךְ חָטָאִים לֹא עָמַד - יש דרכים או מקומות שהם "דרך חטאים", דרכם של חוטאים; וגם מי שאינו מגיע לדרך הזו עד סופה, מכל מקום הוא עשוי למצוא את עצמו עומד במקום שהוא "דרך חטאים", כך שהמשך ההליכה בכיוון הזה בוודאי יביא אותו לרע חמור יותר.

וּבְמוֹשֵׁב לִצְיִים לֹא יָשָׁב - בספר תהלים, כמו גם בספר משלי ובמקומות אחרים, המושג "לץ" איננו קשור רק לבדיחה או ללצון, אלא יש בו צד מסוים של רוע; אין בו תמיד תאוה או תשוקה לרע, ואולם ה"לצים" הם אלה שמתאפיינים בקלות ראש ובבדיחות דעת על דברים טובים. ולכן, גם אם הלצים לא תמיד עושים רע בפועל, דרך המחשבה והדיבור

אֲשֶׁר־יֵהְיֶה. "במה חתם משה את התורה? - 'אשריך ישראל'; ואף דוד כשבא לומר תהילה, התחיל ממקום שפסק משה, 'אשרי האיש'". חוט סמוי מקשר בין משה לדוד, כפי שמגלים דברי חכמים: "גואל ראשון הוא גואל אחרון"; משמע: מסע הגאולה שהוביל משה רבנו אל שערי הארץ, עתיד לבוא לשלמותו על-ידי משיח בן דוד. נקודת ההזדהות שבין מפעלי חיים של ענקי עולם אלו, היא גילוי האושר האמיתי ("אשרי")

בעולם, עונג שמקורו בריבים הנעלמים ביותר של הבריאה ויצירתה או הפועל היא דרך לימוד התורה. מזמור זה, לפי החלוקה הקדומה, נפתח ב"אשרי האיש" ומסתיים ב"אשרי כל חוסי בו", כך ששני מיני אושר ועונג רמוזים בו: העונג שבפנימיות התורה והעונג שבנגלותיה. אשרי הלומד ומלמד מתוך עונג ואושר, וממשיך בכך את שליחותם של משה ודוד לקירוב הגאולה. עליפי תהילות מנחם

ב כי אם בתורת יהוה חֲפָצוֹ
ובתורתו יִהְיֶה
יוֹמָם וּלְיָלֵה:
ג וְהָיָה
כְּעֵץ שָׁתוּל עַל-פְּלִי מַיִם
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ
וְעֵלְהוּ לֹא-יָבוּל

שלהם היא פתח לכל דבר אסור. "ובמושב לצים לא ישב" בא להדגיש שגם מי שאינו שותף פעיל במושב לצים, גם מי שבעצמו איננו לץ אלא רק יושב במחיצתם של לצים, עליו לדעת כי החברה הזאת היא חברה רעה, והיא פותחת לאדם פתח לרע – לא תמיד מתוך מודעות, אבל על כל פנים יוצרת מוכנות נפשית העשויה להתגלגל לרעה בפועל.

ב כי אם בתורת ה', שתורת ה' כהוראה של דרך חיים, היא חֲפָצוֹ, וּבְתוֹרַתוֹ – שהיא תורת ה', אבל מתייחסת ביתר שאת ל"תורתו" של אותו אדם, במה שהוא יודע ומבין בה – יִהְיֶה, בעיקר הכוונה היא למחשבה, הגות הלב, אבל כאן יש לכך גם משמעות נוספת: דיבור והגייה, יוֹמָם וּלְיָלֵה. בפרק זה יש מעין הגדרה של האיש הצדיק: לא רק במחשבה אלא גם בחפץ והגיון הלב, כלומר: רצונו הפנימי, שכאשר אין לו לאדם מעשה שמוטל עליו לעשותו, לא בענייני מצווה ולא בענייני העולם הזה, האיש הצדיק הוא זה אשר מפנה את הזמן הזה לתורת ה', שבה הוא מדבר ועליה הוא חושב. מי שנוהג כך, דהיינו: מתרחק מן הרע ודבק בטוב, שכרו הוא –

ג וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל-פְּלִי מַיִם. עץ כזה איננו חסר דבר; הוא אפילו אינו מצפה לגשם, כי המים משקים אותו תמיד.

אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא-יָבוּל – כי עצים שחסרים להם מים לפעמים נותנים את פירותיהם לאחר זמן, והעלים שלהם כמשים ונושרים, ואילו העץ הזה רענן וצומח תמיד. בדימוי הזה לעץ יש לא רק ברכה, אלא גם

אב בתורת ה' חֲפָצוֹ וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלֵה. על לימוד התורה אמר רבא, האמורא הבבלי: "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר: בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלֵה" (עבודה זרה יט, א). מכאן שעיקר מעלתה של תורה אינו בהיותה תורת ה'; הוויה עליונה ומופשטת, אלא דווקא בהיותה תורת אדם מוחשית ומושגת, הגלמדת בשכל ובסברה עד שהיא נקראת על שם הלומד

ומחדש בה. כיצד ייתכן הדבר? כאשר התורה היא תורת ה' הרי היא למעלה מעלה, אך כאשר היא נעשית גם תורת – תורת אדם – הרי היא יורדת למטה מטה. באותה ירידה מתגלה בה סגולתה, שהיא איך-סוף ממש, בלי גבול, שאינו מבחין בין מעלה ומטה אלא מאיר בהם בשווה. נמצאת אומר: גם כשתורת אדם היא, עורנה תורת ה' בכל קדושתה.

עליפי ספר המאמרים – מלוקט אדר"סיון, עמ' כ

הבטחה ממשית יותר לכך שהוא מצליח לתת פרי בכל המובנים: פרי תורתו ופרי עמלו, הצומחים בעתם וטובים גם לו וגם לעולם, ושאיין הוא צריך לסבול מהתנוונות ומכמישה שלא בעתה. ובכללו של דבר, לגבי האדם: וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ. ולעומת אלה -

ד לֹא-כֵן הָרְשָׁעִים; הֵללוּ לֹא רַק שְׁאִינִם דּוֹמִים לַעֲץ שְׁתוּל, אֲלֵא הֵם כְּפִרְדּוֹת שְׁאִינִן צוֹמְחוֹת, כִּי אִם-כִּמּוֹן אֲשֶׁר-תִּדְפְּנוּ רוּחַ. הַמוֹן, שֶׁהוּא הַקֵּשׁ וְהַמְלַעֲנִים שֶׁל הַתְּבוּאָה, אֵין לוֹ צְמִיחָה וְאֵף אֵין לוֹ מְקוֹם מְשֻׁלּוֹ, וְהִירוֹחַ מְסִיטָה אוֹתוֹ לְכָל צֶדֶד. וְאֵף הוֹוִיית הָרְשָׁעִים אֵין לָהּ בַּעֲצָם מְקוֹם מְשֻׁלָּה, וְאֵין לָהּ אִפִּילוֹ תְּכֵנִית אֲמִיתִית מְשֻׁלָּה, אֲלֵא הָרְשָׁעִים זוֹרְמִים עִם כָּל דָּבָר שֶׁמִּגִּיעַ אֵלֵיהֶם מִבְּחוּץ, וְנִהַרְפִּים מִדָּבָר לְדָבָר.

ה עַל-כֵּן לֹא יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפָּט - כְּשֶׁמִּגִּיעָה שַׁעַת הַדִּין אֵין לְרְשָׁעִים תְּקוּמָה, וְחֲטָאִים לֹא יִקְוֹמוּ וְלֹא יַעֲמְדוּ בַּעֲדַת צְדִיקִים; לֹא רַק שֶׁהֵם אֵינֵם יְכוּלִּים לְצַאת זְכָאִים בְּמִשְׁפָּט, אֲלֵא אֵף אֵינֵם יְכוּלִּים לְהִצְטָרֵף לַחֲבֵרָה הַזֹּאת.

ו כִּי־יִדְעַה' דָּרֶךְ צְדִיקִים - "יודע" כאן, כְּמוֹ גַּם בְּמִקּוֹמוֹת אֲחֵרִים, הוּא בְּמִשְׁמַעוֹת מְסוּיֵמֶת: דַּעַת שֶׁל קֶשֶׁר, שֶׁל אֶהְבָּה; וּמִשׁוֹם כֵּךְ הוּא מְכוּוֹן אוֹתָם וּמְסִייעַ לָהֶם בְּדֶרֶךְ חַיִּיהֶם זֶה, וְדָרֶךְ רְשָׁעִים, לַעֲוֹמֶת זֹאת, תֵּאבֹד - כִּי לֹא רַק שֶׁאֵין לָהּ קִיּוֹם נִצְחִי, אֲלֵא אֵין לָהּ אִפִּילוֹ עֲמִידָה יְצִיבָה בְּפָנֵי מֵאוֹרְעוֹת הַזֶּמֶן; זוֹהִי דָרֶךְ שְׁסוּפָה אוֹבֵדֶן.

וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ:

ד לֹא-כֵן הָרְשָׁעִים

כִּי אִם-כִּמּוֹן

אֲשֶׁר-תִּדְפְּנוּ רוּחַ:

ה עַל-כֵּן

לֹא-יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפָּט

וְחֲטָאִים בַּעֲדַת צְדִיקִים:

ו כִּי־יִדְעַה' יְהוָה דָּרֶךְ צְדִיקִים

וְדָרֶךְ רְשָׁעִים תֵּאבֹד:

האדם כולם עושים רצון ה', כצדיק כרשע, אלא שהבדל גדול יש ביניהם: צדיק העושה רצון ה' בחייו, זוכה לעשות זאת כשהוא שתול על פלגי מים ועושה פירות במעשיו הטובים; רשע, המכעיס לפניו בחייו, עושה רצון ה' ומגלה כבודו ויראתו באבדו, כאשר נעשה בו דין צדק והוא כלה "כמוץ אשר תדפנו רוח".

על-פי בית יעקב, ליקוטים

א.ד אֲשֶׁר יִהְיֶה... לֹא כֵן הָרְשָׁעִים - וכי כיצד ניתן להשוות בכלל בין צדיק לרשע? האם אפשר להעריך את טיבה של אבן טובה ויקרה כנגד אבן פשוטה המושלכת ברחוב? אלא משל למה הדבר דומה: לאדם שהיה מהלך עם בנו בגן. ראה בנו עץ פרי, ושאל מה טיבו. אמר לו: לאכול מפריו ולשבושע מטיבו. ראה בנו עץ סרק, ושאל מה טיבו. אמר לו: להסיק בו תנור וכיריים. כך בני

אֶסְפָּרָה אֶל חֵק יְהוָה אֶמַר אֱלִי בְּמִי־אֶתָּה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶּתִיךָ:

ספר ראשון פרק ב

מוזמור ללא כותרת לכבודו של המלך,
והמילה "מלך" נזכרת בו פעמים מספר.
מתוכנו ומפסוקי החזון שבו עולה
שאין מדובר במלך מסוים אלא זהו
חזון על הגואל, המלך המשיח.

6 • תהלים _____ א לחודש • ליום ראשון • ספר ראשון • פרק ב

א לְמַה רָגַשׁוּ גֵוִים
וְלֵאמֹים יִהְיֶה דִּיקָּה:
וּמִתְכַנְנִים תְּכִנּוּת, וּמְדַבְּרִים דְּבָרִים שְׂכֻסּוֹם
יִהְיוּ לְרִיק.

ב יִתְנַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ, וְרוֹזְנִים, שֶׁהֵם מוֹשְׁלִים,
נֹסְדֵי־יָחִיד – מִתְחַבְּרִים, נוֹעֲדִים יָחִיד כְּדִי
לְהִלָּחֵם עַל־ה' וְעַל־מִשְׁיָחוֹ. וְהַתְּכִנִּית שֶׁלָּהֶם
הִיא:

ג נִתְּנָקָה אֶת־מוֹסְדֵי־יָחִיד – נִתְּנָק אֶת מוֹסְרוֹתֵיהֶם,
שֶׁהֵן הַרְצוּעוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹסְרִים כְּעַל־חִיִּים,
וּבִהַשְׁאֵלָה – הַכּוֹחַ וְהַמְּמַשְׁלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל
הַשְּׁלִיטִים, וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵי־יָחִיד – חֲבִלֵיהֶם,
שֶׁבָּהֶם הֵם קוֹשְׁרִים אוֹתָנּוּ. זוֹהִי הַכּוֹוֹנָה
הַעִיקֵרִית שֶׁל אוֹתוֹ מֶרֶד, הַכּוֹרֵךְ יָחִיד מְרִידָה
בָּהּ, פְּרִיקַת עוֹלוֹ וְגַם מִלְחָמָה כְּנֶגֶד מִשְׁיָחוֹ,
הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הַמֵּיַצֵּג אֶת הַקֶּשֶׁר
עִם הַקֶּב"ה.

ד אֲבָל כָּל הַתְּכִנּוּת הַלָּלוּ הֵן תְּכִנּוּת שֶׁל הַבֵּל,
כִּי יוֹשֵׁב בְּשָׂמַיִם יִשְׁחָק, ה' יִלְעֹגֵלְמוֹ
(לָהֶם), לִפִּי שְׁלֹא יִמוּמְשׁוּ כָּלִל הַתְּכִנּוּת הַלָּלוּ.
לֵאמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר כָּל הַתְּכִנּוּת הַלָּלוּ הֵן דְּבַר
שֶׁל רִיק, וּבִפְּעוֹל יִגִּיעַ לְאַחֵר מִכֵּן גַּם הָעוֹשׂוֹ
מִלְמַעֲלָה.

ה אֲזִי יִדְבֹּר ה' אֱלֹהִים) בָּאֶפֶס, כְּכַעֲסוֹ,
וּבְחָרוֹנוֹ יִבְהַלְמוּ, וְיִשְׁכּוֹר אֶת רְצוֹנָם בְּעוֹלָם
הַזֶּה.

ו וְאֲנִי, אוֹמֵר הַמְּשׁוֹרֵר, נִסְכַּתִּי מֶלֶךְ – מִשְׁחָתִי,
מִיִּנִיתִי אוֹתוֹ לְמֶלֶךְ, עַל־צִיּוֹן הַדִּקְדָּשִׁי. וְכֹאֵן
בָּאִים דְּבָרָיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ עֲצָמוֹ:

א לְמַה רָגַשׁוּ גֵוִים
וְלֵאמֹים יִהְיֶה דִּיקָּה:

ב יִתְנַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ

וְרוֹזְנִים נֹסְדֵי־יָחִיד

עַל־יְהוָה וְעַל־מִשְׁיָחוֹ:

ג נִתְּנָקָה אֶת־מוֹסְדֵי־יָחִיד

וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵי־יָחִיד:

ד יוֹשֵׁב בְּשָׂמַיִם יִשְׁחָק

אֶדְנִי יִלְעֹגֵלְמוֹ:

ה אֲזִי יִדְבֹּר אֱלֹהִים בָּאֶפֶס

וּבְחָרוֹנוֹ יִבְהַלְמוּ:

ו וְאֲנִי נִסְכַּתִּי מֶלֶךְ

עַל־צִיּוֹן הַדִּקְדָּשִׁי:

בדרון, בתפילה או במלחמה, אלא רק: "אני
ישן על מיטתי ואתה עושה!" אמנם הלב מפתה
אותנו להטיל ספק, האומנם גם אנו, בדרן שפל
ובמצב שפל – בכלל ובמקרה בפרט – ראויים
לביטחון שכזה? והמענה: בְּנִי אֲתָהּ אֲנִי הָיִים
יְלִדְתִּיךָ! כל יום הוא מציאות חדשה, הזרמנות
חדשה ל"היום אם בקולו תשמעו", ואין חטאי
האתמול פוגמים בו כלל.

עליפי תהילות מנחם

ב.א לְמַה רָגַשׁוּ גֵוִים! יסוד הביטחון בעבודת ה' מורה
שכל אימת שאנו מוצאים עצמנו במצב המתנגד
לרצון ה', ובפרט כאשר רגשו גויים ומלכי ארץ
על ה' ועל משיחו, הרי כל זה הוא בבחינת יָהְיֶה
דִּיקָּה – אין ואפס – וממילא אין מקום לחשש
כלל. ברורות עברו היה לנס ולפלא ביטחונו
של חזקיה מלך יהודה, שבעור צבאו האדיר
של סנחריב צר על שערי עירו לא מצא צורך

אֲסַפְּרָה אֶל חֵק - אֲסַפֵּר אֶת הַדָּבָר שֶׁהוּא
הַבְּסִיס לַמַּעֲשִׂי: ה' אָמַר אֵלַי: 'בְּנִי־אַתָּה, אֲנִי
הַיּוֹם יִלְדְּתֶיךָ - כְּלוּמֹר: הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הוּא כֵּן
חָבִיב שֶׁל ה', וְכַאֲשֶׁר הוּא עוֹלָה עַל כֶּסֶם מַלְכוּתוֹ
אוֹמֵר לוֹ ה', כְּבִיכּוֹל: "אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתֶיךָ", אֵתָּה
נַעֲשֶׂה כִבְנִי.

שְׂאֵל מִמּוֹנִי, אוֹמֵר לִי ה', רַק בִּקֵּשׁ, וְאַתָּה
גּוֹיִם, נַחֲלֶתְךָ - תַּמְשׁוּל עֲלֵיהֶם, כְּלוּמֹר: נַחֲלֶתְךָ
תִּקִּיף עִמָּם רַבִּים, וְאַחֲזֶתְךָ תִּגִּיעַ עַד אֲפְסֵי
אֶרֶץ, עַד קְצוֹת הָאָרֶץ.

וְאֵת כָּל אוֹיְבֶיךָ 'תִּרְעֵם, תִּשְׁכּוֹר אוֹתָם, בְּשִׁבְט
בְּרָזָל, כְּכִלֵּי יוֹצֵר, כְּכִלֵּי חֶרֶס, אֲשֶׁר קָל לִנְפֹצוֹ,
'תִּנְפֹּצֵם'.

וְעַתָּה, מַלְכִּים, הַשְׂכִּילוּ לְדַעַת זֹאת, הִקְסְרוּ,
קְבִלוּ מוֹסֵר, חֲבִינוּ אֶת הַדָּבָר, שֶׁפָּטִי אֶרֶץ: דַּעוּ
שֶׁהַקֶּב"ה נָתַן בְּיָדִי אֶת הַזְּכוּת וְהַשְׁלֵטוֹן, וְלִכְן
אֵין אִתָּם יְכוּלִים לְהִלָּחֵם כִּנְגַד זֶה.

וּמִשּׁוּם כֵּן - עֲבָדוּ אֶת־ה' בִּידָאָה, שֶׁהֵי אִם
לֹא תַעֲבֹדוּהוּ, תִּיעַנְשׁוּ בַכֶּמָּה אוֹפְנִים, וְגִילוּ
בִּרְעָדָה - יְכוּלִים אִתָּם לִשְׁמוֹחַ בַּמַּמְשָׁלָה
הַזֹּאת, אֲבָל אִתָּם צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת זֹאת מֵתוֹךְ
רַעְדָה, כִּי אֵין כָּאֵן מֵתָנָה גְּמוּרָה שֶׁל שְׁלוֹוָה,
אֵלָּא יֵשׁ מֵאֲחוּרֵיהֶ אִיּוֹם מוֹסֵתֵר תַּמִּיד.

נִשְׁקוֹרֵב־ר - רֹוב הַמַּפְרָשִׁים מִסְבִּירִים זֹאת לִפִּי
הַלְשׁוֹן הָאֲרָמִית: בֵּר בַּמּוֹבֵן שֶׁל בֵּן, כְּלוּמֹר:
הוּא הַמֶּלֶךְ שֶׁה' אָמַר עֲלָיו 'בְּנִי אֵתָּה', פֶּן
יֵאָנֶפֶ, יִכְעַס, ה' וְתֵאָבְדוּ דָרְךָ, כִּי־יִבְעַר - כֹּאשֶׁר
יִבְעַר - כְּמַעֲט אָפֹו - לֹא רַק חֲמָה גְּמוּרָה אֵלָּא
אֲפִילוֹ מַעֲט כַּעַס - לֹא תִהְיֶה לָכֶם תִּקְוָמָה.
וּמֵן הַצַּד הַשֵּׁנִי - אֲשֶׁר־יִפְלָחוּסִי בּוֹ, טוֹב וַיִּפָּה
לֵאלֹהֵי שְׁחוּסִים בִּקְב"ה.

אֲסַפְּרָה אֶל חֵק
יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי־אַתָּה
אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתֶיךָ:
שְׂאֵל מִמּוֹנִי

וְאַתָּה גּוֹיִם נַחֲלֶתְךָ
וְאַחֲזֶתְךָ אֲפְסֵי־אֶרֶץ:
תִּרְעֵם בְּשִׁבְט בְּרָזָל
כְּכִלֵּי יוֹצֵר תִּנְפֹּצֵם:

וְעַתָּה מַלְכִּים הַשְׂכִּילוּ
הוֹסְרוּ שִׁפְטֵי אֶרֶץ:

עֲבָדוּ אֶת־יְהוָה בִּידָאָה
וְגִילוּ בִּרְעָדָה:

נִשְׁקוֹרֵב־ר
פֶּן־יֵאָנֶפֶ וְתֵאָבְדוּ דָרְךָ:

כִּי־יִבְעַר כְּמַעֲט אָפֹו
אֲשֶׁר־יִפְלָחוּסִי בּוֹ:

הַקְּרוּשָׁה, הַמִּתְיַחֲדֶת עִם קוֹדֶשׁ־אֲבִירֶךָ־הוּא כִּי
לְגִלוֹת בָּאֶרֶץ מֵה שֶׁאֵינוֹ נִגְלָה גַם בְּשֵׁמִי שִׁמִּים -
עֲצֻמוֹת אֱלֹהוּת. כָּל הַגְּלוּיּוֹת הַעוֹבְרוֹת עַל כִּנְסַת
יִשְׂרָאֵל - זִמְנָן עִיבּוּרָה הֵן; וְשַׁעַת הַגְּאוּלָּה - זִמְנָן
לִידֵתָהּ. אוֹ יִהְיֶה כָּל הַחֲלוּמוֹת לַמַּצִּיאוֹת, וְכָל
רַעְיִי הַבְּהִירוֹת וְהַגְּלוּיִים שֶׁיִּדְעוּ יַחְוִירוֹ וַיִּתְּבִטְלוּ
כֹּאֵין לְנוֹכַח הַלִּידָה הַמּוֹחֶשֶׁת, שֶׁתִּגְלֶלֶה אֱלֹהוּת
בְּעוֹלָם וַתַּחֲשׁוּף אֶת פְּנֵיו הָאֲמִיתִיִּים.

עֲלִי־פִי תוֹרָה אוֹר, הוֹסֵפֶת לִפְרִשֶׁת שְׁמוֹת קָדֶשׁ, א

בּוֹ בְּנִי אֵתָּה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתֶיךָ - עַל מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד
נִאֲמַר. עִיבּוּרָה הוּא זִמְנָן שֶׁל קִטְנוּת, הַסֵּתֵר וְצִמְצוּם,
כְּשֶׁהוּלֵד מוֹסֵתֵר בְּכֶסֶם אֲמוֹ וְאֵין אִישׁ יוֹדֵעַ מֵה
טִיבוֹ. כָּל שְׁנֵיתָ לִרְאוּת הוּא שֶׁהֶכֶס תּוֹפַת וְהָאֵם
מִתְנַדֶּרֶת וְהוֹלֶכֶת בְּכַבְדּוֹת. קֶרֶב לִזְמַן הַלִּידָה
מִתְגַּלֵּים בָּהּ גַם צִירֵי לִידָה, חֲבִלִּים מֵיִסְרִים
הַמְּבִיאִים אוֹתָהּ עַד שְׁעָרֵי מוֹת. רַק אִזּוֹ, בַּתְּפַע,
הִיא יוֹלֶדֶת חַיִּים. כֵּן כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל, הַשְׂכִּינָה

ליהודה הישועה על-עמך ברכתך סלה:

ספר ראשון פרק ג

מומור העוסק בטרדף המוקף באויבים
מכל צד, והכל סבורים שאין לו עוד
תקווה, אך הוא בוטח בה' שיושיענו
מכל אויביו ויביאנו לניצחון ולשלום.

א מזמור לדוד

בברחו

מפני אבשלום בנו:

ב יהוה מהרבו צרי

רבים קמים עלי:

ג רבים אמרים לנפשי

אין ישועתה לו באלהים

סלה:

ד ואתה יהוה מגן בעדי

כבדי ומרים ראשי:

א מזמור לדוד - במזמור זה יש כתובת: בברחו מפני אבשלום בנו. מזמור זה אינו מבטא את כל המצוקה של דוד במאורע זה, אלא רק את היותו נתון במצוקה גדולה, ויש בו בעיקר תחינה לה' לזכות בישועה.

ב ה', מהרבו צרי, רבים קמים עלי - כלומר: עומדים כנגדי להילחם בי. ויש בכך גם תוספת הדגשה - הם אויבים והם בעיקר מתקוממים, מורדים.

ג ובנוסף עליהם יש עוד רבים אחרים האמרים לנפשי - כלומר: אומרים עליי - אין ישועתה לו באלהים סלה*. כי במצבו של דוד באותה עת, מלבד האויב הישיר שלו - צבאו של אבשלום - גם אלה שאינם צד פעיל בסכסוך מרגישים שתקופת דוד נגמרה, שאין לו עוד תקווה.

ד ואתה, ה', מגן בעדי, אתה הוא כבדי - או, באופן אחר, אתה גם זה שנותן לי את הכבוד, ומרים ראשי - שלא אהיה מוטל מובס לגמרי.

* מילה זו מצויה כמעט רק בספר תהלים, ואין פירושה מחזור לגמרי. מסורת עתיקה היא ש"סלה" פירושו: לעולם, לנצח. במקרים רבים משמעות זו יכולה להתקבל, אולם במקומות אחרים אפשר לפרש כך רק ברוחק. יש המסבירים את המילה כביטוי של חיוזק לנאמר קודם, ולפיכך יהא משמעה כמו: ככה, כן הוא, אכן; יש אומרים שמילה זו היא כעין סימן מוסיקלי, שיש מפרשים אותו במובן של הגברה, כלומר: כאן יש להרים את הקול; ויש סבורים שהוא סימן המורה להאריך את המילה הקודמת על מנת לשמור את משקל השיר.

גב ה' מהרבו צרי רבים קמים עלי. נימת תחינתו של דוד במזמור זה, כאשר הוא בורח מפני אויב יחיד, דחופה וחמורה. לא כן נימת דבריו במזמור הקודם, כאשר נדרף עלי ידי גויים רבים, ובכל זאת הוא מפגין שאננות וביטחון: "למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק". מתוך כך מסיק התלמוד כי "קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג" (ברכות ז, ב). כאשר קמים

על דוד אויבים חיצוניים, הוא בטוח בישועת ה'. הלא "על ה' ועל משיחו" הם מתייצבים, ולא עליו עצמו. אולם כאשר בנו שלו קם עליו, הוא מבין שמביתו ומגפשו צמחה הרעה, שמחולשתו ומחסרונו יונק האויב, וכדי לנצחו יהיה עליו לשוב אל ה' באמת ובתמים ולעקור את שורש הרעה מקרבו.

על-פי ייטב לב, שופטים, ד"ה כי יפלא

ה קוֹלִי אֶל ה' אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מִהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה: אֲנִי יָכוֹל לִשְׁמוֹעַ, כְּבִיכּוֹל, אֵת קוֹל ה' מְדַבֵּר אֵלַי מִהַר הַקּוֹדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם.

ו אֲנִי שָׁכַבְתִּי וַאֲשַׁנָּה, וּלְפַעֲמִים בְּלִי תְקוּוֹת וּבְלִי צִיפִיּוֹת לְמַחֵר. אֵךְ הִקְיָצוּתִי, וְלֹא הִמְשַׁכְתִּי לַיִּשׁוֹן שְׁנַת עוֹלָמִים, כִּי ה' יִסְמְכֵנִי, שֶׁהוּא נוֹתֵן לִי אֵת הַכּוֹחַ לְהַמְשִׁיךְ הַלֵּאָה.

ז וּבְגִלְלַת הָעוֹזֶרֶה הַזֹּאת לֹא־אֵירָא מִרְבָּבוֹת עִם אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתוֹ עָלַי – שְׂכוֹלִם מִתִּיַצְבִּים וּפּוֹנִים לְצוּר עָלַי.

ח קוֹמָה, ה' – זוֹהִי קְרִיָּאָה לְהַתְגַּלּוֹת, בְּקֶשֶׁה שֶׁהַקב"ה יִתְגַּלֶּה בְּמִצִּיאוֹת, הוֹשִׁיעֵנִי, אֱלֹהִי, בִּיהִיָּת אֶת־פְּל־אִיְבֵי לְחִי – אֵתָה סוֹטֵר לְכָל אוֹיְבֵי מִסְבִּיב. וּבִהְמִשָּׁךְ לְאוֹתוֹ דִּמְיוֹ שֶׁל סְטִירָה כּוֹאֶבֶת: שֶׁנִּי רָשָׁעִים שֶׁבִּרְתָּ.

ט בְּסִיכוֹמוֹ שֶׁל דְּבַר: לֵה' הִישׁוּעָה, גַּם כְּאִשֶּׁר אֵין הִיא נִרְאִית קְרוּבָה, וְעַל־עֲמֹךְ בְּכָלֵל תְּבוּא בִּרְכָתְךָ, סֶלָה.

ה קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מִהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה:

ו אֲנִי שָׁכַבְתִּי וַאֲשַׁנָּה הִקְיָצוּתִי כִּי יְהוָה יִסְמְכֵנִי: לֹא־אֵירָא מִרְבָּבוֹת עִם

אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתוֹ עָלַי: קוֹמָה יְהוָה ו

הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִי בִּיהִיָּת אֶת־פְּל־אִיְבֵי לְחִי שְׁנֵי רָשָׁעִים שֶׁבִּרְתָּ:

ט לִיהוָה הִישׁוּעָה עַל־עֲמֹךְ בִּרְכָתְךָ סֶלָה:

ג קוֹלִי אֶל ה' אֶקְרָא – רְגֵלָה שֶׁל הַקו"ף אֲרוּכָה, רִמּוֹ לְסִגּוּלָתוֹ שֶׁל הַקּוֹל לְעוֹרֵר הַכּוֹוֶנָה בְּלִבּוֹ שֶׁל מִי שֶׁמַּעֲיִינוּ יֵבֶשׁ, מִי שֶׁכֹּה הֶרְחִיק לִלְכֹּת וְכֹה הָעֵמִיק לִיפּוֹל עַד שֶׁאִינוֹ מוֹצֵא עוֹד אוֹתִיוֹת לְמַלֵּל בְּהֵן אֵת תְּפִילָתוֹ. כִּשְׁהַמּוֹחַ וְהַלֵּב אוֹכְרִים וְנִידְחִים, בְּרִית כְּרוּתָה לְזַעֲקַת הַגֵּרוֹן הַנִּחַר שֶׁאִינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם.

גט עַל עֲמֹךְ בִּרְכָתְךָ סֶלָה. יְדוּעַ פִּירוּשׁ בַּעַל הַתְּנִיא כִּי עִם מַלְשׁוֹן גַּחְלִים עוֹמְמוֹת, שֶׁהָאֵשׁ אִינָה נִיכְרַת בְּהֵן, כִּינּוֹי יִשְׂרָאֵל בַּעַת יִידִתָּם, כְּאִשֶּׁר דְּבָקוּתָם בְּקב"ה עוֹמְמוֹת עַד מְאוּד. וְאֶף־עַל־פִּי כֵן – עַל עֲמֹךְ בִּרְכָתְךָ סֶלָה: בְּרַכְתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל נְצַחִית וְאִינָה מִתְבַּטֶּלֶת בְּשׁוֹם תְּנָאִי, גַּם כְּאִשֶּׁר הֵם יוֹרְדִים מִטָּה מִטָּה.

על־פי תהילות מנחם

על־פי ודע קודש, ויצא, ד"ה ויחלום

נִתְּתָה שְׂמֵחָה בְּלִבִּי מֵעַתְּ דָּגָנִים וְתִירוֹשִׁים רַבּוֹ:

ספר ראשון פרק ד

מומור תחינה של הנרדף לשווא, אשר
אויביו משמיצים אותו ומנסים לאבדו,
והוא מתפלל לה', המושיע את הנרדפים
ומסכל את מזימותיהם של אנשי רשע.

א לַמִּנְצָח בְּנִינֹת* מְזֻמֹּר לְדָוִד - גם זה מזמור תפילה, אלא שבניגוד למזמור הקודם אין במזמור זה הרגשה של מצוקה מסוימת או של צרה מידית, כי אם מצוקה כללית שיש עמה גם דברי בקשה וגם דברי עידוד לאחרים.

ב בִּקְרָאִי עֲנֵנִי, אֱלֹהֵי צִדְקִי, בְּצַר הִרְחַבְתָּ לִּי נִמְצָא בַּמִּצּוֹקָה, בְּצָרָה, שְׁכַל-כּוֹלָה הִיא הִרְגֵּשָׁה שֶׁל מִצָּב שָׁבוּ הַמִּצִּיאוֹת, הַחוּמֵּרִית אוֹ הָאֲחֵרִית, דּוֹחַקֶת כְּכִיכּוֹל אֶת הָאֲדָמָה וְאֵינָנָה נוֹתֶנֶת לוֹ אִפְשָׁרוֹת לִנְעוּ - הִרְחַבְתָּ לִּי, שְׁהוּא תִּיאֹר שֶׁל הִרְגֵּשָׁה כִּאֲשֶׁר כִּנְגַד הִצְרָה בָּאָה הִישׁוּעָה, וּבִמְקָרָה הַזֶּה - בִּלְשׁוֹן שֶׁל הִרְחַבָּה, כִּאִילוֹ הִרְבֵּרִים הָרוּחָקִים נִסּוּגִים הִצְדָּה וְהָאֲדָמָה יִכּוֹל לִנְעוּ, לִנְשׁוּם. חֲנֵנִי וְשִׁמְעֵ תַפְלָתִי.

ג וְכֹאֵן בָּאָה פִּנְיָהּ: בְּנִי-אִישׁ, אֲשֶׁר מִצָּד אֶחָד הִיא פִּנְיָהּ לְאֲנָשִׁים, אוֹיְבִים אוֹ יְרִיבִים, שֶׁהֵם אֲנָשִׁים חֲשׂוֹבִים יוֹתֵר; כִּי בְּכָל הַמִּקְרָא "אִישׁ" מִשְׁמָעוֹ, בִּדְרֹךְ כָּלֵל, אָדָם בַּעַל מַעֲמָד. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: עַד-מָה כְּבוֹדִי לְכָלְמָה? עַד מָתִי, אוֹ: עַד כִּמָּה אֲתֵם מִזְלִזִּלִּים בִּי וּמִבִּיִּישִׁים אוֹתִי? תִּאֲהַבּוּן רֵיק - הֵחֵלְמָה הַזֶּה, אוֹ הַמִּלְחָמָה כִּנְגַד דָּוִד אֵינָה מִשׁוּם חֲסִרוֹנוֹתָיו אוֹ שְׂגִיאוֹתָיו שֶׁל דָּוִד; בַּעֲקָרָה הִיא נּוֹבַעַת מִרְבָּרִים חֲסִרֵי

* פְּתִיחַת הַמִּזְמוֹר הִיא פִּנְיָהּ אֶל הַמִּנְצָח, הָאִישׁ הַמִּנְהִיג אֶת הַשִּׁירָה וְהַנְּגִינָה. יֵשׁ פְּנִיּוֹת שׁוֹנוֹת, מִהֵן הַתִּייחֶסוֹת אֶל כָּלִי הַנְּגִינָה וּמִהֵן לִלְחֹן עֲתִיק וְנוֹדַע, וִישׁ שִׁפְרִישׁוֹ שֶׁ"נְּגִינֹת" עֲנִינֵן שִׁישׁ לַמִּזְמוֹר זֶה שְׁתֵּי נְגִינֹת (נְעִימוֹת), אוֹ כִּמָּה כָּלִי שִׁיר. אֶף הַמִּילָה "מִזְמוֹר" יֵשׁ בָּהּ הוֹרָאָה מִסּוּיִמָּת, הַמְּגִדִּירָה כִּנְרָאָה אֶת הַמְּהוּתָה שֶׁל הַמִּנְגִּינָה הַשִּׁיכֶת לַשִּׁיר זֶה.

א לַמִּנְצָח בְּנִינֹת

מְזֻמֹּר לְדָוִד:

ב בִּקְרָאִי עֲנֵנִי, אֱלֹהֵי צִדְקִי

בְּצַר הִרְחַבְתָּ לִּי

חֲנֵנִי וְשִׁמְעֵ תַפְלָתִי:

ג בְּנִי-אִישׁ

עַד-מָה כְּבוֹדִי לְכָלְמָה

תִּאֲהַבּוּן רֵיק

ד,ב בְּצַר הִרְחַבְתָּ לִּי. אִם יִסְתַּכֵּל הָאָדָם עַל חֲסְדֵי ה', יִרְאֶה שֶׁאִפְּלוּ בַּעַת שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ מִצָּד לוֹ - הוּא מִרְחִיב לוֹ וּמִגְדִּיל חֲסֵדוֹ עִמּוֹ. וְזֶה בְּצַר הִרְחַבְתָּ לִּי, שֶׁאִפְּלוּ בַּתוֹךְ הַצָּרָה עֲצָמָה נָתַתְּ לִי הִרְחַבְתָּ, וְזֹאת מִלִּבְדֵּי מָה שֶׁאֵינוֹ מִצִּפִּים שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ יוֹשִׁיעֵנוּ בִּקְרוֹב מִכָּל הַצָּרוֹת, וְיִשְׁעִיב עִמָּנוּ מֵאֹדֶר. עַל-פִּי לִיקוּטֵי מוֹה"ן ח"א, קֶצֶה

ד,ב בְּצַר הִרְחַבְתָּ לִּי - כִּאֲשֶׁר קִיבַלְתִּי מִמּוֹרֵי שֶׁכַּבֵּל צָעַר הָאָדָם, בְּגִשְׁמִי וּבְרוּחִנִּי, אִם נוֹתֵן לִבִּי שִׁגְם בּוֹה הַצָּעַר הוּא הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ בַּעֲצָמוֹ, אֵלָּא שֶׁהוּא דֶּרֶךְ לְבוֹשׁ, הָרִי בּוֹה הוֹסֵר הַלְבוּשׁ וְנִתְבַּטַּל הַצָּעַר וְכָל הַגּוֹרוֹת הָרַעוּת. וְהָאִירֶךְ בּוֹה, וְדִבְרֵי פִי חֲכָם חָן.

עַל-פִּי תוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, וִיקְהֵל

תִּבְקְשׁוּ כָּזָב סֵלָה:

וְדַעוּ^דכִּי־הִפְלָה יְהוָה חֶסֶד לֹו
יְהוָה יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹוֵ:רָגֹזוּ וְאַל־תִּתְחַטְּאוּ^ה

אִמְרוּ בִלְבָבְכֶם

עַל־מִשְׁפָּכֶם

וְדַמּוּ סֵלָה:

זָבָחוּ זִבְחֵ־צֶדֶק^ו

וּבִטְחוּ אֶל־יְהוָה:

בסיס, דברים של לא כלום; אבל אנשים כנראה אוהבים את הדברים הללו, ונתפסים אליהם: תִּבְקְשׁוּ כָּזָב – הם הולכים ומחפשים דברים וסיפורים של שקר, סֵלָה.

^ד וְדַעוּ וכנגד רדיפה זו דעו – כִּי־הִפְלָה ה', ה' נותן יחס מיוחד לזה שהוא חֶסֶד לֹו, ה' יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹוֵ. כי גם בחייו של דוד נראה שהכל הודו שהוא דבוק בה' ומבקש את קרבתו; ולכן פעמים רבות הוא מזכיר שהקב"ה נוהג בדרך מיוחדת ("הפלה") כלפי דורשיו ומבקשיו.

^ה רָגֹזוּ וְאַל־תִּתְחַטְּאוּ – "רגזו" כאן אינו עניין של כעס אלא פירושו הוא לרגוש, לסעור. והוא קורא בכך לאנשים לנער בכוח, לשנות את תפיסתם, ואז לא יימשכו אחרי שגרת החטא אִמְרוּ בִלְבָבְכֶם עַל־מִשְׁפָּכֶם – כלומר: נסו לרדן בדברים הללו ביניכם לבין עצמכם בשעה שאתם שוכבים לישון, ולא בתוך החברה, העשייה לכוון ולהטות את בני האדם למחשבות או לדרכי דיבור גרועות. ואילו כאשר בן אדם בוחן את עצמו ביחידות, כשאין סביבו אנשים אחרים, זהו זמן המבחן.

וְדַמּוּ סֵלָה – ואז תשתקו, ותחליטו לא להביע דעות, לא להיות מעורבים במה שאינו מעניינכם ואינו בתחום הידיעה שלכם. במילים אחרות: עצתו לאנשים שונים היא, שבמקום להתעסק בו ובחסרונותיו מוטב להם לפנות לה'.

^ו זָבָחוּ זִבְחֵ־צֶדֶק וּבִטְחוּ אֶל־ה'.

^דה. רָגֹזוּ וְאַל־תִּתְחַטְּאוּ אִמְרוּ בִלְבָבְכֶם: אל מול החטא – לא במקלות או באבנים, אלא ברוגז ובאומר פנימי. כי אין במי להילחם, ואין במה. הלא אין רע ממשי בעולם, אלא זה שאנו מעניקים לו את הכוח למשול בנו, לאחוז בלבבנו, לכבוש את נפשנו בכלא צר, דחוק ומעיק. הלא אין בזה כלום. רק דמיון, מחזה שווא ותעתועים. רק נצית גפרוד, נדליק נר, והחושך ינוס מפניו

כלא היה. ועדיין, לב יודע מרת נפשו, כמה עוצמה הענקנו למגדל הקלפים הזה, כמה רוח חיים נפחנו בו, כמה אנו סרים למשמעתו בוקר וערב ובכל רגע ביניהם. מי שיציב את התמונה נוכח פניו – ירגז, ובשעת חשבון הנפש יאמר בלבו: רע! רשע! משוקץ! מתועב! מנוול! עד מתי תסתום את עיניי מלראות באור איך־סוף הממלא את העולם כולו?

על־פי תניא, כט

אכן, רַבִּים אֲמָרִים – כביטוי של תפילה – מִי־אֲנִי טוֹב, הם מחפשים מקור של ברכה; נִסְה־עֲלִינוּ – נראה כי מילה זו קרובה במשמעה ל"נשא", ופירושה: הבא עלינו (גם במובן של להתנוסס) להתגלות, את אור פְּנִיךָ, ה'. והמשורר חוזר ואומר: אני עצמי אינני יושב וחושב ברעתם של אחרים, ואני באמת מנסה להיות דבוק בקב"ה.

נִתְּנָה שְׁמִיחָה בְּלִבִּי מֵעַתָּה – יותר מאשר בעת שִׁדְגָנָם וְתִירוּשָׁם רַבּוֹ; אני אינני מקנא בהם, ושמחתי הפנימית מספקת לי, ואף גדולה יותר בזמן ההצלחה הגדולה של אחרים; וייתכן שהוא אף מפליג ואומר שהוא שמח כאשר אחרים מצליחים.

בְּשָׁלוֹם יִחַדּוּ אֲשַׁכְּבָה וְאֵישׁוֹן – "יחדיו" כאן פירושו, כנראה, להיות ביחד עם, קשור אל הצד הזה של השלום; כלומר: אם אז הכול ("יחדיו") בשלום לא תהיה לי סיבה לדאוג, ואוכל לשכב ולישון בשקט.

כִּי־אֲתָה, ה', לְבָדָד – לבדך, גם כאשר אין אחרים מחזיקים בדרך זו, די בכך שאתה לְבָטַח תוֹשִׁיבֵנִי.

רַבִּים אֲמָרִים
מִי־אֲנִי טוֹב
נִסְה־עֲלִינוּ אֹר פְּנִיךָ יְהוָה:
נִתְּנָה שְׁמִיחָה בְּלִבִּי
מֵעַתָּה דִּגְנָם וְתִירוּשָׁם רַבּוֹ:
בְּשָׁלוֹם יִחַדּוּ
אֲשַׁכְּבָה וְאֵישׁוֹן
כִּי־אֲתָה יְהוָה לְבָדָד
לְבָטַח תוֹשִׁיבֵנִי:

ד, ט. כִּי אֲתָה ה' לְבָדָד לְבָטַח תוֹשִׁיבֵנִי, שעליידי התבודדות שוכנים בטח. ועיקר ההתבודדות צריך להיות בהתחזקות רצונות טובים להשם יתברך, ויסלק מחשבתו מהבלי העולם ויבטל רצונו אליו יתברך, עד שתשוב דעתו מארבע רוחות שנתפורה לשם ותיכלל באחרותו ורצונו יתברך. וכשמיישב דעתו רואה שאין בכל ארבע רוחות העולם מקום לברוח מפגעי העולם בגשמיות וברוחניות, ואין לו מנוס כי אם אליו

יתברך לבד. כי השם יתברך נמצא בכל עת לכל קוראיו, אפלו אם נתעו מאוד, כי לא כלו רחמיו לעולם. וכל מי שזוכה להתחזק בוה, להיות רצונו חזק תמיד אל האמת אפילו אם יעבור עליו מה, בוודאי סוף כל סוף תהיה אחריתו טובה. ואלו שרגילין בהתבודדות הם בטוחים מכל צר ואיב, כי מי זה ערב לבו לגשת אל השם יתברך שהם מוותרים בצל כנפיו.

על-פי השתפכות הנפש, עג